

*Vaidotas A. Vaičaitis** <https://orcid.org/0000-0003-4851-3246>

TEISMINĖS VALDŽIOS KONSTITUCINĖ SAMPRATA LIETUVOJE IR LENKIJOJE

Santrauka. Straipsnis skirtas išanalizuoti 1992 m. Lietuvos Respublikos ir 1997 m. Lenkijos Respublikos Konstitucijų nuostatų panašumus ir skirtumus, susijusius su teisminės valdžios konstituciniu statusu. Straipsnį sudaro trys dalys: I. Teisminės valdžios vieta Lenkijos ir Lietuvos konstitucijose, II. Lietuvos Konstitucinis Teismas ir Lenkijos Konstitucinis Tribunolas ir III. Speciali teisėjų institucija pagal Lietuvos Konstituciją ir Nacionalinė Teismų Taryba pagal Lenkijos Konstituciją. Tyrimo pabaigoje teigiama, jog didelė dalimi teisminės valdžios konstitucinis statusas abiejose konstitucijose yra labai panašus, bet galima išskirti šiuos skirtumus ir padaryti šiuos apibendrinimus: 1. Lenkijos Konstitucija numato karinius teismus, kurie nagrinėja krašto apsaugos ministerijos pareigūnų baudžiamąsias bylas, tuo tarpu Lietuvos Konstitucija tokių teismų nenumato. Be to, Lenkijos Konstitucija numato teisminės valdžios institucijų dvi rūšis: teismai ir tribunolai, įskaitant ir Konstitucinį Tribunolą. Tuo tarpu Lietuvos Konstitucija tribunolų nenumato, o konstitucinės priežiūros institucijos pavadinimas yra Konstitucinis Teismas. 2. Lietuvos Konstitucija numato dvejopą aukštesnių instancijų teismų teisėjų atleidimo būdą, kai pripažįstama, kad jie savo poelgiu pažemino teisėjo vardą: 1) paprastesniu būdu – Aukščiausiojo Teismo teisėją galima atleisti Seimo nutarimu, o Apeliacinio teismo teisėją – Prezidento dekretu arba 2) sudėtingesniu būdu – šiems teisėjams galima taikyti apkaltos procesą Seime. Tuo tarpu Lenkijos Konstitucija apkaltos proceso atleisti teisėjams nenumato. 3. Lietuvos Konstitucinis Teismas ir Lenkijos Konstitucinis Tribunolas plačiąja prasme priklauso teisminei valdžiai, o šių konstitucinės priežiūros institucijų funkcijos iš esmės yra labai panašios, visgi, pagrindinis skirtumas galėtų būti tas, kad į Lenkijos Konstitucinį Tribunolą dėl teisės aktų abstrakčios konstitucinės kontrolės turi teisę kreiptis daug platesnis subjektų ratas nei į Lietuvos Konstitucinį Teismą. Iš kitos pusės, Lenkijos Konstitucinis Tribunolas neturi kompetencijos teikti išvadų dėl pareigūnų veiksmų, kuriems pradėtas apkaltos procesas bei dėl rinkimų įstatymų pažeidimų. Pagaliau, pagal ordinarinę teisę bent vienas Lenkijos Konstitucinio Tribunolo narys ex officio eina ir Lenkijos Vyriausiosios rinkimų komisijos nario pareigas. 4. Nors Lenkijos Konstitucijoje Nacionalinei Teismų Tarybai yra skirtas gana didelis dėmesys, tačiau šiuo metu Lietuvos Teisėjų Tarybos sprendimai turi didesnę konstitucinę svorį (nei Lenkijos Nacionalinės Teismų Tarybos), nes jos neigiamas patarimas dėl teisėjų skyrimo ar atleidimo įpareigoja Lietuvos Respublikos Prezidentą neskirti ar neatleisti teisėjo. Be to, pagal Lietuvos Respublikos Teismų įstatymą, Lietuvos Teisėjų Tarybos nariais gali būti tik teisėjai, kurių didžioji dalis yra renkama Visuotiniame teisėjų susirinkime, tuo tarpu Lenkijos Teismų Tarybos nariais gali būti ne tik teisėjai, be to, teisėjai į šias pareigas Lenkijoje nėra renkami pačios teisminės valdžios, o skiriami politikų.

Pagrindiniai žodžiai: Lietuvos Konstitucija, teisminė valdžia, teismų nepriklausomumas, Lietuvos Konstitucinis Teismas, Lenkijos Konstitucinis Tribunolas.

* Vilniaus universiteto, Teisės fakultetas, Viešosios teisės katedra, vaidotas.vaicaitis@tf.vu.lt.

THE CONSTITUTIONAL CONCEPT OF JUDICIAL POWER IN POLAND AND LITHUANIA

Abstract. The article is intended to analyze similarities and differences of the 1992 Lithuanian Constitution and the 1997 Polish Constitution regarding the constitutional status of the judiciary. The article consists of three parts: I. The place of judicial power in the Polish and Lithuanian constitutions, II. Lithuanian Constitutional Court and Polish Constitutional Tribunal and III. A special institution of judges under the Constitution of Lithuania and the National Judicial Council under the Constitution of Poland. At the end of the article following differences are to be distinguished: 1. The Polish Constitution mentions military courts, while in Lithuania they do not exist. In addition, the Polish Constitution provides for two types of judicial authorities: courts and tribunals, including the Constitutional Tribunal, meanwhile, the Lithuanian Constitution include only courts. 2. The Constitution of Lithuania provides for two methods of dismissal of judges of the Supreme Court, when they discredit the name of a judge: 1) by the resolution of the Seimas and 2) under impeachment proceedings. Meanwhile, the Polish Constitution does not mention the impeachment proceedings for dismissal of judges. 3. The Constitutional Court of Lithuania and the Constitutional Tribunal of Poland in broader sense belong to the judiciary, and the functions of these institutions are very similar, however, the main difference could be that there are more subjects to address the Polish Constitutional Tribunal than to the Lithuanian Constitutional Court. On the other hand, the Polish Constitutional Tribunal has no jurisdiction to rule on the actions of officials under impeachment and on violations of electoral laws. Finally, under ordinary law, at least one member of the Polish Constitutional Tribunal *ex officio* is also a member of the Polish Central Electoral Commission. 4. Although the Polish Constitution pays considerably more attention to the National Judicial Council, currently the decisions of the Lithuanian Judicial Council have a greater constitutional weight (than the Polish National Judicial Council), as its negative advice on the appointment or dismissal obliges the President of the Republic. In addition, according to the Law on Courts of the Republic of Lithuania, only judges, the majority of whom are elected by the General Assembly of Judges, may be members of the Lithuanian Judicial Council, while some members of the Polish Judicial Council are not members of judiciary, including those, appointed by politicians.

Keywords: Constitution, judiciary, independence of courts, Lithuanian Constitutional Court, Polish Constitutional Tribunal.

KONSTITUCYJNA KONCEPCJA WŁADZY SĄDOWNICZEJ NA LITWIE I W POLSCE

Streszczenie. Artykuł ma na celu analizę podobieństw i różnic Konstytucji Republiki Litewskiej z 1992 r. i Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r., związanych ze statusem konstytucyjnym władzy sądowniczej. Artykuł składa się z trzech części: I. miejsce władzy sądowniczej w konstytucjach Polski i Litwy, II. litewski Sąd Konstytucyjny i polski Trybunał Konstytucyjny oraz III. specjalna instytucja sędziowska zgodnie z Konstytucją Litwy oraz Krajowa Rada Sądownictwa zgodnie z Konstytucją Polski. Z przeprowadzonego badania wynika, że status konstytucyjny władzy sądowniczej w obu konstytucjach jest w dużej mierze podobny, można jednak wyodrębnić wskazane poniżej różnice i dokonać następujących uogólnień: 1. Konstytucja Polski przewiduje sądy wojskowe, które rozpoznają sprawy karne przeciwko funkcjonariuszom Ministerstwa Obrony Narodowej, podczas gdy Konstytucja Litwy nie przewiduje takich sądów. Ponadto, Konstytucja Polski określa dwa rodzaje organów sądowych: sądy i trybunały, w tym Trybunał Konstytucyjny. Tymczasem Konstytucja Litwy nie przewiduje trybunału, a instytucją nadzoru konstytucyjnego jest

Sąd Konstytucyjny. 2. Konstytucja Litwy zakłada podwójny sposób odwoływania sędziów sądów wyższych instancji po uznaniu, że swoimi działaniami sprzeniewierzyli się godności sędziego: 1) sędzia Sądu Najwyższego może zostać odwołany uchwałą Sejmu, a sędzia sądu apelacyjnego – dekretem Prezydenta lub 2) sędziowie tych sądów mogą podlegać procedurze impeachmentu przed Sejmem. Tymczasem Konstytucja Polski nie przewiduje odwołania sędziów w drodze impeachmentu. 3. Sąd Konstytucyjny na Litwie i Trybunał Konstytucyjny w Polsce w szerokim sensie stanowią część władzy sądowniczej. Funkcje tych organów nadzoru konstytucyjnego są w zasadzie bardzo podobne, główna zaś różnica polega na tym, że znacznie szerszy krąg podmiotów ma prawo zwrócić się do Trybunału Konstytucyjnego w Polsce niż do Sądu Konstytucyjnego na Litwie o abstrakcyjną kontrolę konstytucyjną aktów prawnych. Z drugiej strony, Trybunał Konstytucyjny w Polsce nie ma kompetencji do składania opinii dotyczących działań funkcjonariuszy, wobec których wszczęto procedurę impeachmentu oraz w sprawie naruszeń ustaw o ordynacji wyborczej. Wreszcie, zgodnie z prawem powszechnym co najmniej jeden członek Trybunału Konstytucyjnego w Polsce *ex officio* jest jednocześnie członkiem Państwowej Komisji Wyborczej. 4. Chociaż w Konstytucji Polski Krajowej Radzie Sądownictwa poświęcono dość dużo uwagi, to jednak w chwili obecnej uchwały Litewskiej Rady Sądownictwa mają większą wagę konstytucyjną (w porównaniu z Krajową Radą Sądownictwa), ponieważ jej negatywna opinia w sprawie powołania lub odwołania sędziów jest wiążąca dla Prezydenta Republiki Litewskiej. Ponadto, zgodnie z Ustawą Republiki Litewskiej o Sądach, tylko sędziowie, z których większość jest wybierana przez Walne Zgromadzenie Sędziów, mogą być członkami Litewskiej Rady Sądownictwa, podczas gdy nie tylko sędziowie mogą być członkami Krajowej Rady Sądownictwa w Polsce, ponadto sędziowie na to stanowisko w Polsce nie są wybierani przez przedstawicieli władzy sądowniczej, ale są powoływani przez polityków.

Słowa kluczowe: Konstytucja Litwy, władza sądownicza, niezawisłość sądów, Sąd Konstytucyjny na Litwie, Trybunał Konstytucyjny w Polsce.

1. ĮVADAS

Teisminės valdžios samprata konstitucinėje teisėje, atrodo, negalėtų būti traktuojama, kaip turinti konstitucinės teisės mokslo tyrimo ir analizės deficitą. Šiai temai skirta daug dėmesio Lietuvos konstitucinės teisės vadovėliuose ir kituose moksliniuose rinkiniuose (pvz., Šileikis, 2005; *Lietuvos teisinės institucijos*, 2011; *Nepriklausomas Lietuvos teisė: praeitis, dabartis ir ateitis*, 2012; *Lietuvos konstitucinė teisė*, 2017). Literatūroje dažnai pabrėžiama, kad teisminė valdžia ir jos nepriklausomumas yra svarbus ne tik teisinės valstybės (įskaitant valdžią padalijimą) bruožas, bet ir žmogaus teisių, visų pirma, teisės į nešališką teismą ir nekaltumo prezumpciją, garantas. Kiek tai susiję su Lietuvos konstituciniais šaltiniais, jau anksčiau buvo pastebėtas paradoksas, kad konstitucinių šaltinių lygmenyje plačiausiai ir išsamiausiai teisminės valdžios teisinis statusas yra sureguliuotas XVI amžiaus Lietuvos Statutuose, ypač 1588 m. Trečiojo Lietuvos Statuto redakcijoje (žr. *Lietuvos konstitucionalizmo istorija: Istorinė Lietuvos Konstitucija. 1387 m.-1566 m.-1791 m.-1922 m.-1990 m.* 2016). Tačiau šio straipsnio tikslas yra ne istorinis konstitucionalizmas, o teisminės valdžios nuostatos, įtvirtintos dabar galiojančiose 1992 m. Lietuvos Respublikos ir 1997 m.

Lenkijos Respublikos konstitucijose. Aktualumą šiai temai suteikė pastarųjų metų diskusija dėl Lenkijos Nacionalinės Teisėjų Tarybos ir Konstitucinio Tribunolo nepriklausomybės (Matczak 2018), iš vienos pusės, bei Lietuvos Aukščiausiojo ir Apeliacinio teismo teisėjų atleidimo būdų, konstatavus nepriekaištingos reputacijos pažeidimą, iš kitos pusės. Minėtos aktualijos sąlygojo šio straipsnio struktūrą: pirma dalis skirta bendrai teisminės valdžios konstitucinių nuostatų apžvalgai Lietuvos ir Lenkijos konstitucijose, antra dalis – abiejų konstitucinių teismų statusui, trečia – Lietuvos Teisėjų Tarybai ir analogiškai institucijai Lenkijoje – Nacionalinei Teismų Tarybai (jų statusui ir narių skyrimo tvarkai). Pagrindiniai šaltiniai, analizuojant Lenkijos teismų sistemą, šiame straipsnyje yra Lodzės Universiteto parengta Lenkijos konstitucinės teisės mokymo priemonė (Górecki red. 2012) ir atitinkama Boguslawo Banaszako studija anglų kalba (Banaszak 2006) bei Gintaro Kalinausko straipsnis (Kalinauskas 2012). Šiame straipsnyje daugiausiai naudoti analitinis ir lyginamasis tyrimo metodai. Šis straipsnis yra rezultatas kasmetinių Vilniaus Universitetų Teisės fakulteto ir Lodzės Universiteto Teisės ir administracijos fakulteto konstitucinės teisės seminarų.

2. BENDRA KONSTITUCINIŲ NUOSTATŲ APŽVALGA IR TEISMINĖS VALDŽIOS VIETA LENKIJOJE IR LIETUVOJE KONSTITUCIJOSE

Visų pirma, reikia pastebėti, jog Lenkijos ir Lietuvos konstitucinė tradicija turi bendrą istorinių šaknų. Čia turima omenyje 1791 m. Konstitucija, kuri buvo priimta Abiejų Tautų Respublikos vadinamajame keturmečiame Seime (lenk. *Sejm Czteroletni*), veikusiame 1788–1792 metais. Po I Pasaulio karo atsikūrus atskiroms nepriklausomoms Lenkijos ir Lietuvos Respublikoms, po kelių metų (1921 m. Lenkijoje ir 1922 m. Lietuvoje) abiejose valstybėse buvo priimtose nuolatinės demokratinės konstitucijos su parlamentinėmis valdymo formomis, tačiau faktinis jų galiojimo laikas buvo labai trumpas, t.y. iki 1926 metų, kai abiejose šalyse buvo įvykdyti perversmai (Lenkijoje perversmas įvyko 1926 m. gegužės, o Lietuvoje gruodžio mėnesį), abiejose valstybėse įvedę autoritarinį režimą. Po perversmo Lietuvoje vykdomoji valdžia oktrojavo 1928 ir 1938 metų Konstitucijas, o Lenkijoje – 1935 metų Konstituciją, įteisinusias autoritarinį valdymo režimą. Po II Pasaulinio karo Lenkijos Liaudies Respublika išliko nepriklausoma, tačiau čia Sovietų Sąjunga primetė marionetinį šalies valdymą, kuris gyvavo iki pat 1989 metų demokratinių pokyčių visame Vidurio ir Rytų Europos regione (Banaszak 2006, VIII-6). Tuo tarpu Lietuva 1944 metais buvo antrąkart okupuota Sovietų Sąjungos ir inkorporuota į jos sudėtį bei nepriklausomybę atgavo tik 1990 metais kovo 11 dieną. Po minėtų įvykių Lietuva naują nuolatinę Konstituciją priėmė 1992 metais (neskaitant 1990 m. kovo 11 d. Laikinojo Pagrindinio Įstatymo), tuo tarpu Lenkija – 1997 metais

(neskaitant 1992 m. vadinamosios *Mažosios konstitucijos*). Beje, abiejų konstitucijų priėmimas buvo panašus: 1992 metų Lietuvos Konstitucija buvo parengta ir priimta Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo 1992 m. spalio 13 dieną, o 1992 m. spalio 25 dieną ratifikuota piliečių referendume. Panašiai ir Lenkijos Konstitucija 1997 m. balandžio 2 d. buvo priimta bendroje abiejų parlamento rūmų sesijoje – Nacionalinėje Asamblėjoje (lenk. *Zgromadzenie Narodowe*) ir po to 1997 m. gegužės 25 d. ratifikuota piliečių referendume (Banaszak 2006).

Taigi, vertinant 1992 m. Lietuvos Konstitucijos ir 1997 m. Lenkijos Konstitucijos tekstus, pasakytina, jog abiejų šalių konstitucijų struktūra ir nuostatų turinys, ypač nuostatų, susijusių su valdymo forma, yra ganėtinai panašios. Štai abiejų konstitucijų preambulės įvardina tam tikrus valstybių istorinius faktus ir vertybes, pirmieji skirsniai yra skirti pagrindiniams valstybės principams ir simboliams, vėlesni skirsniai, skirti žmogaus teisėms, parlamentui, prezidentui, teisminei valdžiai, vietos savivaldai ir kitiems santykiams bei baigiasi konstitucijos keitimo procedūra. Abiejų šalių konstitucijos įtvirtina valdymo formą, artimą pusiau prezidentiniam režimui su tiesiogiai renkamu Respublikos Prezidentu (plg., Vaičaitis 2017, 195–208; 2019, 243–260). Kaip skirtumą galima išskirti Lenkijos Konstitucijos III skirsnį, skirtą „teisės šaltiniams“ aptarti, kurio nėra Lietuvos Konstitucijoje. Taip pat įdomu yra tai, kad Lietuvos Konstitucijoje „vietos savivaldos“ konstitucinės nuostatos patalpintos po teismų skirsnių, tuo tarpu Lenkijos Konstitucijos VII skirsnis „Vietos savivalda“ yra patalpintas prieš VIII skirsnį „Teismai ir Tribunolai“. Taip pat galima išskirti ir mažesnių skirtumų, pvz., Lenkijos Konstitucijoje ombudsmenui yra skirta daugiau dėmesio ir įgaliojimų (čia numatytas ne tik Lietuvos Seimo Kontrolieriaus atitikmuo – Piliečių teisių ombudsmenas, bet ir Vaiko teisių ombudsmenas), be to, Lenkijos Konstitucijoje atskiras poskyris su trimis straipsniais skirtas Nacionalinei Radijo ir Televizijos Tarybai (Lietuvos Radijo ir Televizijos komiteto atitikmuo).

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad Lenkijos Konstitucija yra detalesnė (tai taikytina ir teisminės valdžios skirsniumi), nes ji apima beveik 250 straipsnių, tuo tarpu Lietuvos Konstitucija turi 150 straipsnių. Be to, jei dabartinę Lenkijos Konstituciją sudaro vienas dokumentas, tai Lietuvos Konstituciją galima vadinti sudėtine konstitucija, nes be pagrindinio 1992 m. spalio 25 d. Konstitucijos teksto ji apima ir keturis konstitucinius aktus: 1991 m. Konstitucinį įstatymą „Dėl Lietuvos valstybės“, 1992 m. Konstitucinį aktą „Dėl Lietuvos Respublikos nesijungimo į postsovietines Rytų sąjungas“, 1992 m. Konstitucinį įstatymą „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“ ir 2004 m. Konstitucinį aktą „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos sąjungoje“, kurie yra 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucijos sudėtine dalimi. Kitas skirtumas yra tas, kad Lenkijos Konstitucija nuo jos priėmimo 1997 metais praktiškai nebuvo keista (buvo keičiama tik du kartus: Dziennik Ustaw z 2006 r. Nr 200, poz. 1471; Dziennik Ustaw z 2009 r. Nr 114, poz. 946), tuo tarpu Lietuvos Konstitucija buvo

keičiama net 8 kartus¹. Pagaliau, būtina paminėti, jog svarbiausias Konstitucijos pakeitimas Lietuvoje yra jau minėtas 2004 metų Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“, tuo tarpu Lenkijos Konstitucija visai neturi nuostatų, susijusių su jos naryste Europos Sąjungoje.

Visgi, grįžkime prie teisminės valdžios nuostatų abiejose konstitucijose, kurių analizei ir skirtas šis straipsnis. Visų pirma, į akis krenta tai, jog abiejose konstitucijose teisminei valdžiai yra skirtas atskiras skirsnis (Lietuvos Konstitucijos IX skirsnis, o Lenkijos Konstitucijos VIII skirsnis), todėl būtent šiuose skirsniuose ir randame daugiausiai konstitucinių nuostatų apie teismus. Tačiau svarbu paminėti ir tai, kad pirmąkart teismai abiejose Konstitucijose paminėti jau I skirsnyje (Lietuvos Konstitucijos 5-tame, o Lenkijos Konstitucijos 10-tame straipsnyje), skirtame valstybei ir jos pagrindiniams principams, kartu ir valdžių padalijimui, apibrėžti. Tuo parodoma, jog teismai ir teisminė valdžia yra vienas svarbiausių valstybės elementų.

Kitas įdomus pastebėjimas yra tas, jog teisminės valdžios paminėjimas yra nemažiau svarbus abiejų Konstitucijų „žmogaus teisių“ skirsniuose (Lietuvos atveju – tai II-IV skirsniai, o Lenkijos – II skirsnis). Šiuose skirsniuose teisminė valdžia yra įtvirtinta, kaip apsaugos priemonė nuo galimų neteisėtų žmogaus teisių suvaržymų. Taigi, teismai šiame kontekste abiejose konstitucijose, visų pirma, siejami su apsauga tokių žmogaus teisių (beje, Lietuvos Konstitucijoje jos dažniausiai vadinamos *neliečiamomis*), kaip teisė į asmens laisvę, teisė į privatą gyvenimą ir būsto neliečiamumą, teisė kreiptis į teismą, teisė į nekaltumo prezumpciją ir nešališką teismą bei rinkimų teisė. Lenkijos Konstitucijoje teisminė valdžia (be kai kurių minėtų teisių) taip pat siejami su nuosavybės teisės bei tėvystės (motinystės) teisių ribojimais. Šios abiejų konstitucijų nuostatos nereiškia, kad teismai negali ginti kitų konstitucinių (ir ordinarinių) žmogaus teisių, tačiau tai, kad vadinamosioms *neliečiamoms* žmogaus teisėms suteikiama ypatinga konstitucinė apsauga.

¹ 1996 m. birželio 20 d. Konstitucijos 47 straipsnio pakeitimas, Žin. 1996, Nr. 64-1501 (panaikinta nuostata dėl draudimo įsigyti žemės nuosavybę juridiniams asmenims); 1996 m. gruodžio 12 d. Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimas, Žin. 1996, Nr. 122-2863 (savivaldybių tarybų narių įgaliojimai pratęsti nuo dviejų iki trijų metų); 2002 m. birželio 20 d. Konstitucijos 119 straipsnio pakeitimas, Žin. 2002, Nr. 65-2629 (dėl savivaldybių tarybų narių įgaliojimų pratęsimo nuo trijų iki ketverių metų); 2003 m. sausio 23 d. Konstitucijos 47 straipsnio pakeitimas, Žin. 2003, Nr. 14-540 (dėl leidimo užsienio teisės subjektams įsigyti žemės nuosavybę Lietuvoje); 2003 m. kovo 20 d. Konstitucijos 84 ir 118 straipsnių pakeitimo, Žin. 2003, Nr. 32-1316 (dėl prokuratūros didesnio savarankiškumo garantavimo); 2004 m. liepos 13 d. Konstitucijos 57 straipsnio pakeitimas, Žin. 2004, Nr. 111-4124 (dėl Seimo rinkimų datos spalio mėnesio antrą sekmadienį nustatymo) ir tos pačios datos Konstitucinis aktas „Dėl Lietuvos Respublikos narystės Europos Sąjungoje“; 2006 m. balandžio 25 d. Konstitucijos 125 straipsnio pakeitimas, Žin. 2006, Nr. 48-1701 (dėl išskirtinių Lietuvos banko įgaliojimų vykdyti pinigų emisiją panaikinimo, Lietuvai įstojus į ES) ir 2019 m. kovo 21 d. Konstitucijos 106–107 straipsnių pakeitimas, TAR 2019-04-02, i. k. 2019-05330 (dėl individualaus konstitucinio skundo instituto įvedimo).

Šiame kontekste įdomu pastebėti ir tai, jog abiejų Konstitucijų skirsniuose, reguliuojančiuose parlamento, Respublikos Prezidento bei vietos savivaldos kompetenciją nėra daug nuostatų, susijusių su teismine valdžia. Nežiūrint į tai, visgi, svarbu pabrėžti, jog teisminės valdžios konstitucinis statusas sukonstruotas taip, kad pastaroji persmelkia praktiškai visą Konstituciją, o teisminė valdžia nėra paminėta tik tuose abiejų Konstitucijų skirsniuose, kurie susiję su Vyriausybe, „Valstybės kontrole“ ir „Konstitucijos keitimu“. Be to, Lietuvos Konstitucija teisminės valdžios nesiejia ir su XI skirsniu „Finansai ir valstybės biudžetas“ bei XIII skirsniu „Užsienio politika ir valstybės gynimas“.

Įdomu yra tai, kad Lenkijos Konstitucija įvardina „užsienio teisminės valdžios organo“ sprendimus (lenk. *wniosek sądowego organu międzynarodowego*, 55 str. 3 d.), tuo tarpu Lietuvos Konstitucija užsienio teismų veiklos ar jų sprendimų nemini. Be to, abiejose konstitucijose galima išskirti ir tam tikrus teismų (ar teisminės valdžios) požymius. Štai Lietuvos Konstitucijoje yra numatyta, kad teismas yra „nepriklausomas ir bešališkas“ (31 str.), jis vykdo teisingumą (109 str.), teismas įgyvendina valstybinę valdžią ir veikia valstybės vardu (5 ir 109 str.), teismas bylas nagrinėja viešai ir valstybine kalba (117 str.). Panašūs teismo požymiai numatyti ir Lenkijos Konstitucijoje, tiesa, čia jis įvardijamas kaip ne tik nepriklausomas ir bešališkas, bet ir kaip kompetentingas (lenk. *właściwy*). Taip pat abiejose Konstitucijose teisminė valdžia siejama su teisėjų veikla, tiesa, Lenkijos Konstitucija numato ir visuomenės dalyvavimą teisingumo vykdyme (182 str.).

Taigi, čia galima būtų apibendrinti teisminei valdžiai skirtų skirsnių nuostatų nedidelius skirtumus abiejose konstitucijose. Visų pirma būtina pastebėti, jog Lenkijos Konstitucijos VIII skirsnis yra skirtas teismams ir tribunolams, įskaitant ir Konstitucinį Tribunolą. Tuo tarpu Lietuvos Konstitucijoje Konstituciniam Teismui yra skirtas atskiras VIII skirsnis, o tribunolai, kaip specifinė teisminės valdžios institucija, visai nenumatyti. Antra, Lenkijos Konstitucijos 175 straipsnis numato trijų rūšių teismus: bendrosios kompetencijos (lenk. *sądy powszechne*), administracinius (lenk. *sądy administracyjne*) ir karinius teismus (lenk. *sądy wojskowe*). Lietuvių skaitytojui būtų įdomu sužinoti, kad apygardų ir batalionų (lenk. *sądy okręgowe i garnizonowe*) kariniai teismai Lenkijoje vykdo teisingumą, daugiausiai nagrinėdami baudžiamąsias bylas dėl nusikaltimų karių, tarnaujančių krašto apsaugos sistemoje ir organizacine prasme yra šios sistemos dalis. Tiesa, šių teismų teisminę priežiūrą vykdo Aukščiausiasis Teismas, o jų teisėjus skiria Teisingumo ministras, pasitaręs su Krašto apsaugos ministru (Banaszak 2006, VIII-36; Młynarska-Sobaczewska 2012, 163).

Tuo tarpu Lietuvos Konstitucija karinių teismų nenumato, be to, ji numato galimybę įsteigti ne tik administracinius teismus, bet ir „darbo, šeimos ir kitų kategorijų byloms nagrinėti specializuotus teismus“. Trečia, Lietuvos ir Lenkijos Konstitucijos tiesiogiai nenumato teisminių instancijų skaičiaus, tačiau Lenkijos Konstitucijos 176 str. 1 dalyje yra įtvirtinta, jog turi būti „mažiausiai dvi instancijos“, tuo tarpu Lietuvos Konstitucijos 111–112 straipsniuose

išvardinant keturis bendros kompetencijos teismus kartu su specializuotais teismais, netiesiogiai įtvirtinta bendra trijų instancijų teismų sistema, įskaitant apeliacinę („Lietuvos apeliacinis teismas“) ir kasacinę („Lietuvos Aukščiausiasis Teismas“) instancijas. Beje, kalbėdamas apie bendrosios kompetencijos teismus, tai netiesiogiai yra patvirtinęs ir Konstitucinis Teismas: štai 2006 m. kovo 28 d. Konstitucinio Teismo nutarime konstatuota, kad

iš Konstitucijos kylanti bendrosios kompetencijos teismų instancinė sistema suponuoja tai, kad „negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo [...], kuriuo būtų paneigta Lietuvos apeliacinio teismo, kaip apeliacinės instancijos teismo, ir (arba) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, kaip kasacinės instancijos teismo, konstitucinė prigimtis“ (Valstybės žinios 2006, Nr. 36-1292).

Ketvirta, galime teigti, jog Lenkijos Konstitucijos 184 straipsnis numato savarankišką administracinių teismų sistemą su Vyriausioju administraciniu teismu priešakyje, tuo tarpu remiantis Lietuvos Konstitucijos 111 ir 112 straipsnių sisteminė analize galima daryti išvadą, jog Lietuvoje administraciniai ir kiti specializuoti teismai (kurių teisėjus kartu su apylinkių ir apygardų teisėjais vienasmeniškai skiria Respublikos Prezidentas) neturėtų sudaryti atskiros teismų sistemos, o turėtų veikti kaip pirmos instancijos teismai, kurių sprendimus galima skusti apeliacine tvarka apygardos ar Apeliaciniam teismui ir kasacine tvarka Aukščiausiajam teismui². Penkta, pagal Lenkijos Konstituciją, Lenkijos Konstitucinio, Aukščiausiojo ir Vyriausiojo administracinio teismo teisėjai turi teisę patys išsirinkti kandidatus į šių teismų pirmininko pareigas, į kurias galutinai skiria Respublikos Prezidentas. Tuo tarpu Lietuvos Konstitucija tokio teisėjų savivaldos mechanizmo nenumato, tačiau Lietuvoje skiriant teisėjus didesnę galią (nei Lenkijoje) turi Teisėjų Taryba. Šešta, Lenkijos Konstitucija numato visuomenės dalyvavimą teisingumo vykdyme, tuo tarpu Lietuvos Konstitucija neturi analogiškos nuostatos. Septinta, Lenkijos teismuose egzistuoja *teismo asesorių* (lenk. *asesor sądowy*) pareigybė bei

² Įdomumo dėlei reikėtų priminti, jog administraciniai teismai Lietuvoje pagal pirminės, t.y. 1999 metų redakcijos *Administracinių bylų teisenos įstatymą* (Valstybės žinios 1999, Nr. 13-308) buvo įsteigti kaip apygardos administraciniai teismai, Aukštesnysis administracinis teismas ir Lietuvos apeliacinio teismo Administracinių bylų skyrius, t. y. buvo vieningos teismų sistemos dalis. Tuo tarpu jau 2000-ųjų metų šio įstatymo redakcija numatė atskirą dviejų instancijų administracinių teismų sistemą su apygardos administraciniais teismais (pirmoji instancija) ir Lietuvos vyriausioju administraciniu teismu (apeliacinė instancija) priešakyje, turinčiu teisę formuoti vienodą administracinių teismų praktiką. Tokia instancinė administracinių teismų sistema Lietuvoje galioja ir pagal 2019 m. rugsėjo 19 dienos minėto įstatymo redakciją (TAR 2019-10-01, Nr. 15587). Kaip ten bebūtų, Lietuvos Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje konstitucionalizavo atskirą administracinių teismų sistemą su Lietuvos vyriausioju administraciniu teismu priešakyje, nors ir nepateikdamas tam jokių konstitucinių argumentų (Teismas tiesiog konstatavo, jog „šiuo metu pagal Konstituciją ir įstatymus Lietuvoje yra trys teismų sistemos“, kurios „organizaciniu ir administraciniu atžvilgiu [...] yra atskirtos“). Žr. Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas. Valstybės žinios. 2006, Nr. 65-2400. Lietuvos teisės moksle šiuo metu yra nusistovėjusi nuomonė pritarti tokiai Konstitucinio Teismo jurisprudencijai dėl atskiros administracinių teismų sistemos atitikimo Lietuvos Konstitucijai (žr. pvz. Žvaigždienienė, Danelienė 2015, 187–201).

„*baigusiųjų kadenciją teisėjų*“ (lenk. *sędzia w stanie spoczynku*) institutas, tiesa, abu šie institutai nėra numatyti Lenkijos Konstitucijoje, o įtvirtinti įstatymuose³.

Visgi, užbaigti šią straipsnio dalį norėčiau nuostatų dėl teisėjų atleidimo iš pareigų problematika. Visų pirma reikia pasakyti, kad abiejų šalių konstitucijos teisėjams suteikia imunitetą nuo baudžiamosios atsakomybės, kas turėtų būti vertinama kaip vienas iš teismų ir teisėjų nepriklausomumo garantų. Tačiau Lenkijos Konstitucija (181 str.) numato, kad teisėjo laisvė gali būti suvaržyta tik teismo sprendimu, tuo tarpu pagal Lietuvos Konstitucijos 114 str 2 dalį, norint patraukti teisėją baudžiamojon atsakomybėn, būtina tam gauti Seimo (o tarp Seimo sesijų – Prezidento) sutikimą. Tačiau netgi davus tokį sutikimą, tai neturėtų būti automatiškai vertinama, kaip pagrindas atleisti teisėją iš pareigų.

Abiejų šalių konstitucijos numato, jog teisėjus skiria Respublikos Prezidentas pasitaręs su Teismų ar Teisėjų taryba (arba jos pasiūlymu), tačiau Lietuvoje, norint paskirti, taigi, ir atleisti aukštesnių instancijų teisėjus būtinas bendras Prezidento ir Seimu sutarimas. Taip pat įdomu yra tai, jog Lenkijos Konstitucija neįvardina teisėjo atleidimo iš pareigų konkrečių pagrindų (paveda tai įstatymui), tuo tarpu Lietuvos teisėjų atleidimo iš pareigų pagrindų baigtinis sąrašas yra įvardintas Konstitucijos 115 straipsnyje, o vienas iš jų yra teisėjo vardo pažeminimas.

Tačiau įdomu yra ir tai, kad Lietuvos Konstitucija (74 str. ir 116 str.) numato ir alternatyvų Aukščiausiojo ir Apeliacinio teismo teisėjų atleidimo iš pareigų būdą – tai apkaltos procesas Seime. Į tai atkreipė dėmesį ir kai kurie Lietuvos konstitucinės teisės mokslininkai (Vainiūtė 2012, 699), tuo tarpu Lenkijos Konstitucijoje apkaltos procesas nėra numatytas. Teisybės dėlei pasakytina, kad minėtas teisėjų atleidimas apkaltos proceso tvarka Lietuvos Konstitucijoje vadinamas „pašalinimu“ iš pareigų“, be to, jame kiek skirtingai įvardinti teisėjo pašalinimo pagrindai, t. y. šiuurkštus Konstitucijos pažeidimas arba priesaikos sulaužymas, taip pat paaiškėjimas, jog padarytas nusikaltimas. Todėl galima teigti, jog konkretūs teisėjo veiksmai kartais gali būti laikomi ir „teisėjo vardo pažeminimu“ (pagal Konstitucijos 115 str. 5 p.) ir tuo pačiu – „šiuurkščiu Konstitucijos pažeidimu arba priesaikos sulaužymu“ (74 str. ir 116 str.). Todėl Lietuvos Respublikos Seimas, gavęs Prezidento teikimą dėl Aukščiausiojo ar Apeliacinio teismo teisėjo atleidimo turi teisę apsispręsti, kurią teisėjo teisinės atsakomybės rūšį pasirinkti: paprastesnę ar sudėtingesnę, t. y. spręsti dėl teisėjo atleidimo iš pareigų (pritarant ar nepritarant Prezidento teikimui) arba siekti teisėjo pašalinimo, pradedant jo atžvilgiu daug ilgesnę ir sudėtingesnę – apkaltos procedūrą.

Tiesa, Lietuvos teisės mokslininkų tarpe yra ir tokia nuomonė, kad Lietuvos Aukščiausiojo ir Apeliacinio teismo teisėjų „veikiausiai“ negalima atleisti iš pareigų

³ Abu institutai numatyti Lenkijos *Bendrosios kompetencijos teismų santvarkos įstatyme* ir *Administracinių teismų santvarkos įstatyme*. Teismo asesorius penkerių metų laikotarpiui skiria Respublikos Prezidentas Nacionalinės Teismų Tarybos teikimu., žr. Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2015 r., poz. 1224) ir Prawo o ustroju sądów administracyjnych (Dz. U. z 2019 r., poz. 2167).

pagal Konstitucijos 115 straipsnio 5 punkte nurodytą pagrindą (t. y. už teisėjo vardo pažeminimą), kitaip tariant, juos pašalinti iš pareigų galima būtų tik apkaltos proceso tvarka pagal Konstitucijos 116 straipsnį (Butkevičius, Kūris, Šinkūnas 2011, 180). Tačiau su tokia nuomone sutikti būtų sunku, nes jei Aukščiausiojo ir Apeliacinio teismo teisėjams yra taikomi visi kiti 115 straipsnio punktuose (1, 2, 3, 4 ir 6) nurodyti teisėjų atleidimo iš pareigų pagrindai, būtų neaišku, kodėl jiems, neturėtų būti taikomas 5 punktas dėl jų atleidimo „pažeminus teisėjo vardą“? Tiesa, Konstitucijos 112 straipsnyje nėra nurodyta Apeliacinio teismo teisėjų atleidimo tvarka, tačiau, kadangi šiame straipsnyje nurodyti visų kitų teismų (Aukščiausiojo, apylinkių, apygardų ir specializuotų teismų) teisėjų atleidimo iš pareigų subjektai yra tokie pat, kaip ir paskyrimo, todėl „veikiausiai“ pagal Lietuvos Konstituciją, Apeliacinio, kaip ir Aukščiausiojo teismo teisėjus už teisėjo vardo pažeminimą gali atleisti iš pareigų juos paskyrę subjektai (t.y. priėmus Prezidento dekretą ar Seimo nutarimą) arba Seimas juos gali pašalinti iš pareigų apkaltos proceso tvarka, jei teisėjo vardo pažeminimą galima būtų perkvalifikuoti į šiurkštų Konstitucijos pažeidimą ir/ar priesaikos sulaužymą.

3. LIETUVOS KONSTITUCINIS TEISMAS IR LENKIJOS KONSTITUCINIS TRIBUNOLAS

Modernaus konstitucionalizmo Europoje vienas pagrindinių bruožų yra specialios konstitucinės priežiūros (kontrolės) institucijos egzistavimas. Įdomu pastebėti, jog ne visose valstybėse, kur tokia institucija egzistuoja, ji yra priskiriama teisminei valdžiai, kaip kad Prancūzijos Konstitucinė Taryba. Tuo tarpu, kaip matysime vėliau, tiek Lenkijoje, tiek ir Lietuvoje šios institucijos yra teisminės valdžios dalis. Nežiūrint šių abiejų valstybių konstitucinės priežiūros institucijų principinio panašumo į vadinamąjį Kelseno modelį, visgi, Lenkijos Konstitucinio Tribunolo statusas labiau panašus į Ispanijos Konstitucinio Tribunolo statusą, tuo tarpu Lietuvos Konstitucinio Teismo statusas panašesnis į Italijos Konstitucinio Teismo statusą (bent jau taip buvo iki 2019 m. Konstitucijos Pataisos, kuri įvedė Lietuvoje individualų konstitucinį skundą. Žr. TAR 2019-04-02, 2019-05330). Čia taip pat būtina pasakyti, kad Lenkijos Konstitucinis Tribunolas veikia nuo 1986 metų, taigi, jo jurisprudencija (visų pirma po 1989 metų) neabejotinai prisidėjo prie šiuolaikinės Lenkijos Konstitucijos sukūrimo (Michalak 2016, 104)⁴, tuo tarpu Lietuvos Konstitucinis Teismas pradėjo veikti 1993 metais, taigi, jau po 1992 m. Konstitucijos priėmimo. Nors

⁴ Lenkijos Konstitucinis Tribunolas buvo įsteigtas 1985 m. balandžio 29 d. įstatymu po 1982 m. kovo 26 d. Konstitucijos Pataisos, pakeitusios 1952 m. Lenkijos Liaudies Respublikos Konstituciją. Pagal šį įstatymą, tam kad įsigaliojūt Lenkijos Konstitucinio Teismo sprendimai, beveik visais atvejais juos turėjo patvirtinti tuometinis parlamentas (o faktiškai – Komunistų partija). Nežiūrint šio apribojimo (kuris, beje, išliko iki pat 1997 m. Konstitucijos priėmimo),

po minėtos 2019 metų kovo 21 d. Lietuvos Respublikos Konstitucijos Pataisos (įvedus Lietuvoje individualaus konstitucinio skundo institutą) įsigaliojimo abiejų šalių konstitucinės priežiūros institucijų kompetencija supanašėjo, tačiau išliko ir tam tikri skirtumai, kuriuos čia pamėginsime aptarti.

Lyginant šias institucijas, visų pirma, „į akis krenta“ jų pavadinimų skirtumai: Lietuvoje konstitucinės priežiūros institucija vadinama *teismu*, tuo tarpu Lenkijoje – *tribunolu*. Čia reikia pastebėti, jog lyginamoji konstitucinė teisė išskiria tris specialių konstitucinės priežiūros institucijų pavadinimus: konstituciniai *teismai*, konstituciniai *tribunolai* ir konstitucinės *tarybos*. Pirmąjį institucijos titulo modelį, kuris yra plačiausiai paplitęs, santykinai galima vadinti austro-vokišku (pagal 1920 m. Austrijos ir 1949 m. Vokietijos Pagrindinį Įstatymą), antrąjį – lenkišku (pagal 1997 m. Lenkijos Konstituciją)⁵ ir trečiąjį – prancūzišku (pagal 1958 m. Prancūzijos Konstituciją). Konstitucinio teismo ir konstitucinės tarybos tradiciniai skirtumai yra du: a) „konstitucinis teismas“ paprastai vykdo *a posteriori* (paskesniąją) konstitucingumo kontrolę, tuo tarpu „konstitucinė taryba“ – *a priori* (išankstinę) konstitucingumo kontrolę (tiesa, po 2008 metų Prancūzijos konstitucinės reformos Prancūzijos Konstitucinė Taryba vykdo ir paskesniosios konstitucinės priežiūros funkcijas (JORF n°0171 du 24 juillet 2008, page 11890, texte n°2)) ir b) konstitucinė taryba paprastai nėra laikoma teisminės valdžios dalis, o jos nariai nėra vadinami teisėjais. Tuo tarpu *konstitucinio teismo* ir *konstitucinio tribunolo* titulo vartojimo skirtumus konstitucinės priežiūros institucijos pavadinime būtų sunkiau įvardinti, nes, kaip matysime vėliau, Lenkijos Konstitucinis Tribunolas yra teisminės valdžios dalis, o jo nariai yra vadinami teisėjais. Be to, kai kuriose kalbose (pvz., ispanų ar portugalų) „tribunolo“ terminas yra bendrinis žodis, kaip tik įvardijantis teismą.

Tačiau, nesureikšminant konstitucinės priežiūros institucijų pavadinimų, pereikime prie Lenkijos ir Lietuvos Konstitucijos teksto. Galbūt paradoksalu, bet Lenkijos Konstitucijoje Konstitucinio Tribunolo statusui apibrėžti yra skirtas bendras VIII skirsnis „Teismai ir Tribunolai“, kurio pradžioje įvardijami bendrieji, specializuoti ir kariniai teismai, o skirsnio paskutinės nuostatos skirtos Konstituciniam Tribunolui ir Valstybės Tribunolui (lenk. *Trybunał Stanu*)⁶. Iš viso to galima daryti išvadą, kad Konstitucinis Tribunolas Lenkijoje nedviprasmiškai priskiriamas teisminei valdžiai, o tai patvirtina ir Lenkijos Konstitucijos 10 straipsnis, kuriame kaip tik ir teigiama, jog „teisminę valdžią įgyvendina teismai ir tribunolai“. Taigi, pagal Lenkijos Konstituciją, Konstitucinis Tribunolas

Lenkijos Konstitucinis Tribunolas, ypač po 1989 metų išplėtojo gana plačią jurisprudenciją, kuri turėjo įtakos modernios 1997 m. Konstitucijos tekstui.

⁵ Reikia pasakyti, kad tiek Ispanijoje, tiek ir Portugalijoje konstitucinės priežiūros institucija taip pat vadinama Konstituciniu Tribunolu, tačiau šių šalių konstitucijose „tribunolas“ yra bendrinis teisminės valdžios terminas.

⁶ Šią Lenkijos instituciją, beje, galima vadinti specialiu *ad hoc* apkaltos organu pagal prancūzišką Valstybės Teisingumo Teismo (pranc. *La Cour de justice de la République*) modelį.

yra teisminės valdžios dalis, nežiūrint į tai, jog teisingumo vykdymas šiai konstitucinės priežiūros institucijai pagal Lenkijos Konstituciją (žr. 175 straipsnį) nėra priskirtas. Iš to galima daryti išvadą, kad Lenkijoje teisminės valdžios funkcijos nėra išimtinai susijusios su teisingumo vykdymu, bet jai priskiriamos ir kitos su tuo susijusios kompetencijos, t.y. konstitucinė priežiūra ir aukščiausių valstybės pareigūnų apkaltos procesas.

Tuo tarpu Lietuvos Konstitucijos tekste negalėtume rasti tiesioginio atsakymo, ar Lietuvos Konstitucinis Teismas yra teisminės valdžios dalis, nežiūrint į tai, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnyje teigiama, jog „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija” (Valstybės žinios 1993, Nr. 6-120). Štai Konstitucijos 5 straipsnis, kuris įtvirtina valdžių padalijimo principą, nurodo, jog „Valstybės valdžią Lietuvoje vykdo [...] *Teismas*”, o Konstitucijos IX skirsnis su analogišku pavadinimu („*Teismas*”) reguliuoja bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų statusą. Dar daugiau, Konstitucinio Teismo kompetencijai atskleisti Lietuvos Konstitucijoje (skirtingai nuo Lenkijos Konstitucijos) yra skirtas atskiras VIII skirsnis „Konstitucinis Teismas”, kuriame, beje, taip pat nėra minimos teisingumo vykdymo funkcijos. Galbūt dėl šių priežasčių, skiriant Lietuvos Konstitucinio Teismo teisėjus, Teisėjų tarybos (Respublikos Prezidentui patarianti speciali teisėjų institucija) vaidmuo Konstitucijoje nėra numatytas, kaip, beje, Konstitucinio Teismo teisėjai nedalyvauja ir teismų savivaldoje apskritai.

Tačiau, iš kitos pusės, Konstitucinio Teismo priskyrimui teisminei valdžiai pagal Lietuvos Konstituciją pasitarnauja pats šios institucijos pavadinime vartojamas „Konstitucinio *Teismo*” terminas. Be to, Konstitucinio Teismo ryšys su teismine valdžia atskleistas ir Lietuvos Konstitucijos 110 straipsnio nuostatoje, įpareigojančioje bendrosios kompetencijos ir specializuotus teismus kreiptis į Konstitucinį Teismą, esant abejonei dėl įstatymo ar kito teisės akto konstitucingumo. Be to, 2019 m. Konstitucijos Pataisa net ir kiekvienam asmeniui suteikė teisę Konstituciniam Teismui pateikti konstitucinį skundą, išnaudojus visas teisinės gynybos priemones teismuose.

Kaip ten bebūtų, Lietuvos Konstitucinis Teismas, šiuo konkrečiu klausimu pasisakė 2006 m. birželio 6 dienos nutarime (Valstybės žinios 2006, Nr. 65-2400). Abejonė Seimo narių grupei dėl Konstitucinio Teismo priskyrimo teisminei valdžiai greičiausiai kilo dėl to, kad šis Teismas nenagrinėja civilinių, baudžiamųjų ar administracinių bylų ir turi įgaliojimus pašalinti iš teisinės sistemos Seimo priimtus teisės aktus (jau nekalbant apie įgaliojimus valstybės pareigūnų apkaltos procese), o tai visuomet yra politiškai labai jautrūs klausimai. Kaip ten bebūtų, Konstitucinis Teismas šiame nutarime išskyrė bent tris argumentus, leidžiančius Konstitucinį Teismą priskirti teisminei valdžiai, t.y. tai, kad jis a) vykdo teisės aktų konstitucingumo kontrolę, b) turi teisę aiškinti Konstituciją, c) šio Teismo teisėjais skiriami asmenys, turintys teisinį išsilavinimą ir ne mažesnę kaip 10 metų teisinio ar mokslinio pedagoginio darbo pagal teisininko specialybę stažą. Taigi,

šiam nutarime buvo konstatuota, jog Konstitucinis Teismas pagal Konstituciją yra teismų sistemų dalis, nors ir turintis ypatingą statusą.

Visgi, tas argumentas, kad Konstitucinis Teismas vykdo teisės aktų konstitucingumo kontrolę (kai kuriose šalyse tokią kontrolę vykdo parlamentai ar konstitucinės tarybos), o pretendams į jo teisėjus taikomas teisinio išsilavinimo ir teisinio darbo stažo reikalavimas (toks reikalavimas taikomas ir kai kurioms neteisminių institucijų nariams, pvz., VRK nariams, Seimo kontrolieriams ir kt.), pats savaime nepriskiria Konstitucinio Teismo teisminės valdžios sistemai.

Todėl manytina, jog (kaip jau buvo minėta) pagrindinis argumentas, kodėl Lietuvos konstitucinės priežiūros instituciją galėtume priskirti teisminei valdžiai, yra jos pavadinime esantis terminas *teismas* ir tai, kad šį teismą sudaro ne šiaip *nariai* (kaip pvz. Prancūzijos Konstitucinėje Taryboje), o būtent *teisėjai*. Pagaliau, šis argumentas galėtų būti dar labiau sustiprintas Lietuvos Konstitucijos 104 straipsnio nuostata, kad „Konstitucinio Teismo teisėjams taikomi darbo ir politinės veiklos apribojimai, nustatyti *teismų teisėjams*”.

Taigi, konstatavus, kad tiek Lenkijos Konstitucinis Tribunalas, tiek ir Lietuvos Konstitucinis Teismas yra teisminės valdžios dalis, visgi, būtina pabrėžti jų vadinamąjį dvigubą konstitucinį statusą. Kitaip tariant, iš vienos pusės konstituciniai teismai yra teisminės valdžios dalis, o iš kitos pusės bet kuris konstitucinis teismas paprastai turi ir steigiamosios galios kompetenciją, nes turi įgaliojimus aiškinti Konstituciją, atskleidžiant jos nuostatų prasmę, t.y. “kalbėti” steigiamojo dokumento – Konstitucijos vardu. Kadangi Konstitucija yra steigiamosios galios dokumentas, todėl tiek Lietuvos Konstitucinis Teismas, tiek ir Lenkijos Konstitucinis Tribunalas nėra *tik* paprasta teisminės valdžios institucija, veikianti Konstitucijos nustatytuose valdžių padalijimo rėmuose, tačiau turi įgaliojimus įvardinti, kokie yra tie valdžių padalijimo rėmai ir koks apskritai yra Konstitucijos turinys, įskaitant ir savo paties konstitucinį statusą.

Pagaliam šios dalies pabaigoje galima būtų įvardinti kai kuriuos abiejų šalių konstitucinės priežiūros institucijų įgaliojimų skirtumus. Visų pirma, „į akis krenta” tai, jog Lenkijos Konstitucinis Tribunalas neturi įgaliojimų apkaltos (aukščiausių valstybės pareigūnų pašalinimo iš pareigų) procese, kaip kad Lietuvos Konstitucinis Teismas. Be to, Lenkijos Konstitucinis Tribunalas neturi įgaliojimų teikti išvadų, ar nebuvo pažeisti rinkimų įstatymai per Seimo ir Prezidento rinkimus bei išvados, ar Respublikos Prezidento sveikatos būklė leidžia jam/jai eiti pareigas. Iš kitos pusės, Lenkijos Konstitucijos 188–189 straipsniai numato, jog Lenkijos Konstitucinis Tribunalas turi kompetenciją spręsti ginčus tarp centrinių valstybės organų, tirti įstatymų ir centrinių valstybės organų teisės aktų atitikimą ratifikuotoms tarptautinėms sutartims bei tirti politinių partijų veiklos atitikimą Konstitucijai. Lietuvos Konstitucinis Teismas analogiškų įgaliojimų neturi. Įdomu pastebėti ir tai, jog į Lenkijos Konstitucinį Tribunalą dėl teisės aktų abstrakčios konstitucingumo kontrolės gali kreiptis daug platesnis subjektų ratas: Nacionalinė Teismų Taryba, vietos savivaldos organai, nacionalinės darbuotojų profesinės

sąjungos ir darbdavių konfederacijos, bažnyčios bei religinės organizacijos. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lenkijos Konstitucinį Tribunalą sudaro 15 teisėjų (o ne 9 teisėjai, kaip Lietuvoje), o Tribunalo pirmininką ir vicepirmininką skiria Respublikos Prezidentas, remiantis paties Konstitucinio Tribunalo teisėjų siūlymu. Pagaliau svarbu pastebėti ir tai, jog jei Lietuvos Konstitucinio Teismo teisėjai gali būti pašalinti iš pareigų tik apkaltos proceso tvarka Seime, tai Lenkijos Konstitucinio Tribunalo teisėjai anksčiau laiko gali būtų pašalinti iš pareigų tik pačių Konstitucinio Tribunalo teisėjų sprendimu. Tokia pozicija seka iš Lenkijos Konstitucijos 196 straipsnio, be to, ji detalizuota 2016 m. lapkričio 30 d. Lenkijos Respublikos Konstitucinio Tribunalo teisėjų statuso įstatymo 18 straipsnyje (Žr. Ustawa z dnia 30 listopada 2016 r. o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego. Dziennik Ustaw z 2018 r., poz 1422). Šios dalies pabaigoje galima paminėti dar vieną įdomų Lenkijos Konstitucinio Tribunalo teisėjų statuso ypatumą, t. y. tai, kad pagal Lenkijos Rinkimų Kodeksą (t.y. pagal ordinarinį reguliavimą), Konstitucinio Tribunalo pirmininkas skiria vieną šio Tribunalo teisėją Vyriausiosios rinkimų komisijos (lenk. *Państwowa Komisja Wyborcza*) nariu (Rakowska-Trela 2018, 19)⁷.

4. SPECIALI TEISĖJŲ INSTITUCIJA PAGAL LIETUVOS KONSTITUCIJĄ IR NACIONALINĖ TEISMŲ TARYBĄ PAGAL LENKIJOS KONSTITUCIJĄ

Teismų savivalda paskutiniu metu susilaukia vis didesnio dėmesio konstitucinės teisės mokslininkų tarpe (Masnevaitė, Šinkūnas 2011, 147–152; Šinkūnas, Butkevičius 2011, 215–245; Beinoravičius, Vainiutė 2017, 573–579). Absoliučioje daugumoje ES šalių yra įsteigtos vadinamosios Teismų tarybos, kurių pagrindinis uždavinys yra garantuoti teismų ir teisėjų nepriklausomumą, ypač užtikrinti, kad teisėjų paskyrimai būtų vykdomi laikantis profesionalumo ir nepriekaištingos reputacijos principų. Haroldas Šinkūnas teigia, jog tokių institucijų nėra tik penkiose ES valstybėse: Austrijoje, Vokietijoje, Latvijoje, Suomijoje ir Čekijoje (Šinkūnas 2012, 206). Tuo tarpu MRU išleistame Lyginamosios konstitucinės teisės vadovylyje pristatomos įvairių ES (Ispanijos, Italijos, Prancūzijos, Graikijos) teismų tarybų kompetencija ir sudėtis, iš kurios aiškėja, kad jų nariais paprastai yra ne tik teisėjai, nors pastarieji paprastai sudaro daugumą; be to, čia pažymima ir tai, kad jų nariai dažniausiai skiriami mišriu būdu: dalį teismų tarybų narių renka patys teisėjai, o kitą dalį skiria vykdomoji ir/ar įstatymų leidžiamoji valdžia (Vaitiekienė 2016, 487–488).

⁷ 2017–2018 m. buvo priimtos Lenkijos Rinkimų įstatymo kodekso pataisos, pagal kurias vieną Lenkijos VRK narį iš Konstitucinio Tribunalo teisėjų skiria Tribunalo pirmininkas, dar vieną – iš Vyriausiojo administracinio teismo skiria šio teismo pirmininkas, o kitus septynis VRK narius skiria Seimas iš asmenų, galinčių užimti teisėjo pareigas.

Jau buvo minėta, jog Lenkijos Konstitucija, skirtingai nei Lietuvos, įvardina trijų rūšių teismus: bendruosius (bendrosios kompetencijos), administracinius ir karinius teismus, kurių teisėjai ir dalyvauja bendroje teismų savivaldos sistemoje. Taip pat minėta, jog Lietuvos Konstitucija nepateikia „specializuotų teismų“ baigtinio sąrašo, o teigia, kad Lietuvoje gali būti specializuoti teismai „administracinių, darbo, šeimos ir kitų kategorijų byloms nagrinėti“. Tiesa, Lietuvoje, kaip ir Lenkijoje, šiuo metu veikia tik bendrosios kompetencijos ir administraciniai teismai (aišku, neatmetama galimybė ateityje čia įsteigti ir kitų specializuotų teismų, jei įstatymų leidėjas matytų tokią būtinybę), kurie dalyvauja Teisėjų Tarybos ir kitų teismų savivaldos organų veikloje.

Taip pat čia būtina pastebėti, jog nei Lenkijos Konstitucinis Tribunolas, nei Lietuvos Konstitucinis Teismas teismų savivaldoje nedalyvauja. Tam pagrįsti galima būtų remtis tuo, kad „speciali teisėjų institucija“, kaip pagrindinis teismų savivaldos organas, numatytas Lietuvos Konstitucijos IX skirsnyje „Teismas“ – nėra minimas VIII skirsnyje „Konstitucinis Teismas“. Tuo tarpu Lenkijos atveju tai galima būtų pagrįsti tuo, jog Konstitucinis *Tribunolas* (lenk. *Trybunał Konstytucyjny*) nėra teismas (lenk. *sąd*) siaurąja šio žodžio prasme, todėl ir nedalyvauja Konstitucijos 186–187 straipsniuose minimos *Teismų* tarybos (lenk. *Krajowa Rada Sądownictwa*) veikloje.

Čia taip pat reikia priminti, jog Lietuvos Konstitucijoje (skirtingai nei Lenkijos) konkretus teisminės valdžios savivaldos organo pavadinimas nėra įvardintas, o vartojamas abstraktesnis terminas „speciali teisėjų institucija“, pabrėžiantis ne *teismų* (kaip yra Lenkijoje), o *teisėjų* vaidmenį joje. Visgi, Lietuvoje pagal *Teismų įstatymo* pirminę, t.y. 1994 m. gegužės 31 d. redakciją (Valstybės žinios 1994, Nr. 46-851), ši institucija vadinosi *Teisėjų taryba*, vėliau, priėmus 2002 m. sausio 24 d. įstatymo pataisą (Valstybės žinios 2002, Nr. 17-649), ji buvo pervadinta į *Teismų tarybą* ir pagaliau vėl – nuo 2006 m. gegužės 23 d. Teismų įstatymo pataisos (Valstybės žinios 2006, Nr. 60-2121), padarytos po 2006 m. gegužės 9 d. Konstitucinio Teismo nutarimo, vėl sugrįžta prie *Teisėjų tarybos* termino, kuris, manytina, labiau atitinka Lietuvos Konstitucijos 112 str. 5 dalies terminą „speciali *teisėjų* institucija“.

Visgi, lyginant pagrindinės teismų savivaldos ir nepriklausomumo garantijos institucijos, t.y. Teisėjų tarybos Lietuvoje ir Nacionalinės Teismų Tarybos Lenkijoje konstitucinį statusą, galima pastebėti tai, jog Lietuvos Konstitucijoje apie ją tik nežymiai užsimenama, tuo tarpu Lenkijos Konstitucijoje jai skiriami net du atskiri specialūs straipsniai: 186 straipsnyje teigiama, jog Nacionalinė Teismų Taryba užtikrina teismų ir teisėjų nepriklausomą be tai, kad ji turi teisę kreiptis į Konstitucinį Tribunolą dėl norminių aktų konstitucingumo (ta apimtimi, kuria jie susiję su teismų ir teisėjų nepriklausomumu), o 187 straipsnyje numatyta Nacionalinės Teismų Tarybos narių skaičius (25), jos sudėtis, kadencijos trukmė (4 metais) ir skyrimo tvarka: trys *ex officio* nariai (Aukščiausiojo Teismo pirmasis pirmininkas, Vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas ir teisingumo

ministras), 15 teisėjų iš bendrosios kompetencijos, administracinių ir karinių teismų, Seimo paskirti 4 asmenys, Senato – 2 asmenys ir Prezidento – 1 asmuo.

Beje, kalbant apie šių institucijų kompetenciją, reikia pasakyti, kad Lietuvos Konstitucijoje paminėta, jog ji *pataria* Prezidentui dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ir atleidimo iš pareigų. Panašiai ir Lenkijoje Konstitucijos 179 srtaipsnyje teigama, jog Prezidentas skiria teisėjus Nacionalinės Teismų Tarybos pasiūlymu (lenk. *na wniosek*).

Toliau kalbant apie šią teismų savivaldos instituciją Lietuvoje, būtina paminėti du svarbiausius su tuo susijusius Lietuvos Konstitucinio Teismo nutarimus. Visų pirma, paminėtinas 1999 m. gruodžio 21 d. Konstitucinio Teismo nutarimas (Valstybės žinios 1999, Nr. 109-3192). Konstitucinis Teismas šiame nutarime pripažino, kad konstituciniam teismų nepriklausomumo principui prieštaravo Teismų įstatymo nuostatos, pagal kurias buvo nustatyti teisingumo ministro įgaliojimai skiriant ir atleidžiant kai kuriuos teisėjus bei skiriant jiems drausmines nuobaudas, jo kompetencija organizuoti teismų finansinį aprūpinimą ir nustatyti privalomąsias teisėjų profesinės kvalifikacijos kėlimo formas, taip pat nuostatos, kuriomis kai kurios teismų administravimo funkcijos buvo nustatytos Teismų departamento prie Teisingumo ministerijos. Po šio Konstitucinio Teismo nutarimo – 2002 metais Lietuvoje vietoj Teismų departamento prie Teisingumo ministerijos buvo sukurta Nacionalinė teismų administracija, kaip nepriklausoma biudžetinė įstaiga, kuri ir perėmė visas teismų administravimo bei teisminės valdžios savivaldos institucijų aptarnavimo funkcijas, buvusias Teisingumo ministerijos žinioje.

Visgi, didžiausią įtaką Lietuvos Teisėjų tarybos įgaliojimams ir sudėčiai padarė 2006 m. gegužės 9 d. Konstitucinio Teismo nutarimas (Valstybės žinios 2006, Nr. 51-1894). Pagal jau minėtą Teismų įstatymo 2002 m. sausio 24 dienos redakciją, tuometinę Teismų tarybą sudarė 24 nariai, iš kurių (panašiai, kaip yra Lenkijoje) dalis buvo ne teisėjai, t.y. į jos sudėtį įėjo Respublikos Prezidento įgaliotas atstovas, Seimo Pirmininko įgaliotas atstovas, Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininkas ar jo pavaduotojas, Seimo Biudžeto ir finansų komiteto pirmininkas ar jo pavaduotojas, teisingumo ministras ar jo įgaliotas viceministras ir finansų ministras ar jo įgaliotas viceministras. Šią įstatymo nuostatą, pagal kurią Teismų tarybą, kaip teisminės valdžios savivaldos institucija, turinti įgaliojimus patarti Prezidentui dėl teisėjų skyrimo, sudarė ne tik teisėjai, Konstitucinis Teismas pripažino prieštaraujančia konstituciniam valdžių padalijimo ir teismų nepriklausomumo principui, nes pasak Konstitucinio Teismo, tik profesiniu pagrindu sudaryta speciali teisėjų institucija gali būti atsvara Respublikos Prezidentui – politinio pobūdžio valstybės valdžios institucijai, formuojant teisėjų korpusą.

Be to, minėtame nutarime Konstitucinis Teismas ne tik *Teismų* tarybą pavertė *Teisėjų* taryba, bet ir sustiprino jos vaidmenį santykyje su vykdomąja valdžia, konstatavęs, jog be išankstinio jos pritarimo jokia valstybės valdymo

institucija negali teikti pasiūlymų Vyriausybei dėl asignavimų skyrimo teismams, o Respublikos Prezidentas negali paskirti ar atleisti teisėjo (ar teikti atitinkamo teikimo Seimui), jei Teisėjų taryba tam *nepritarė*. Beje, šios Konstitucinio Teismo pozicijos, jog Konstitucijos 112 str. 5 dalies terminas „pataria“ turi būti prilygintas terminui „pritaria“ Prezidentui dėl teisėjų paskyrimo ar atleidimo iš principo nekritikavo ir Lietuvos teisės mokslininkai (Žr. Butkevičius, Kūris, Šinkūnas, 2011, 162). Tiesa, kai kurie teisės mokslininkai tokio šių skirtingų terminų (kad „pataria“ reiškia „pritaria“) sutapatinimo nors ir nekritikuoja, bet vengia ir sutapatinti (žr. pvz. Beinoravičius, Vainiūtė 2017, 576–577).

Visgi, sunku būtų rasti Konstitucija pagrįstą termino „*pataria*“ gramatinės reikšmės pakeitimo pateisinimą. Manytina, jog, jei Konstitucijos būtų norėjęs įtvirtinti nuostatą, kad Respublikos Prezidentas negali paskirti ar atleisti teisėjo be Teisėjų tarybos pritarimo, jis taip būtų ir parašęs. Be to, svarbu pastebėti ir tai, kad šiame nutarime Konstitucinis Teismas konstitucionalizavo Visuotinio teisėjų susirinkimo, kaip teismų savivaldos institucijos, atsiradimą, kuris, pasak Teismo, tiesiogiai ar per atstovus „turi demokratiškai išrinkti specialios teisėjų institucijos narius, bent absoliučią jų daugumą“ (beje, šiame nutarime teigiama, kad „pagal Konstituciją, palyginti nedidelę jų dalį gali paskirti Respublikos Prezidentas ir (arba) teisingumo ministras“).

Taigi, po šių Konstitucinio Teismo nutarimų Lietuvos įstatymų leidėjas nustatė tokią teismų savivaldos sistemą: Teisėjų taryba, susidedanti iš 23 narių, į kurią pagal pareigas įeina Lietuvos Aukščiausiojo, Apeliacinio ir Vyriausiojo administracinio teismų pirmininkai, o kitus 20 teisėjų kas ketveri metai renka Visuotinis teisėjų susirinkimas. Tiesa, *Teismų įstatymas* numato ir kitas teisėjų savivaldos institucijas, kurių nariais gali būti ir ne teisėjai, t.y. Pretendentų į teisėjus atrankos komisija, Teisėjų etikos ir drausmės komisija, Teisėjų garbės teismas ir Nuolatinė teisėjų veiklos vertinimo komisija.

Tuo tarpu Lenkijoje Nacionalinės Teismų tarybos nariais pagal Konstituciją, kaip jau buvo minta, yra ne tik teisėjai, bet ir teisingumo ministras bei šeši parlamentarai, taigi, į jos sudėtį įeina visų trijų valdžių atstovai, nors daugumą sudaro teisėjai (Młynarska-Sobaczewska 2012, 166). Be to, pagal naujai pakeistą Lenkijos Nacionalinės Teismų Tarybos įstatymą⁸ penkiolika šios Tarybos teisėjų yra skiriami Seimo, o ne renkami Visuotinio teisėjų susirinkimo, kaip, kad buvo anksčiau ir numato Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas. Kaip parodė neseni įvykiai Lenkijoje, tai, kad nėra konstitucionalizuota Nacionalinės Teismų Tarybos narių (visų pirma, teisėjų) skyrimo tvarka, susiklosčius tam tikrai politinei situacijai, gali palengvinti politikų siekius susilpninti šios institucijos, o kartu ir visos teisminės valdžios nepriklausomybę (Matczak 2018, 3–5).

⁸ Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa. Załącznik do obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa z dnia 5 grudnia 2018 r. (poz. 84).

5. IŠVADOS

Nežiūrint į esminį 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir 1997 m. Lenkijos Respublikos Konstitucijos panašumą, galima būtų išskirti šiuos minėtų konstitucijų nuostatų, susijusių su teismine valdžia, skirtumus:

1. Lenkijos Konstitucija numato visuomenės dalyvavimą teisingumo vykdyme, o taip pat – karinius teismus, kurie nagrinėja krašto apsaugos ministerijos pareigūnų baudžiamąsias bylas, tuo tarpu Lietuvos Konstitucija nei visuomenės dalyvavimo teisingumo vykdyme, nei karinių teismų nenumato. Be to, Lenkijos Konstitucija numato teisminės valdžios institucijų dvi rūšis: teismai ir tribunolai, įskaitant ir Konstitucinį Tribunolą. Tuo tarpu Lietuvos Konstitucija tribunolų instituto nenumato.

2. Lietuvos Konstitucija numato dvejopą aukštesnių instancijų teismų teisėjų atleidimo būdą, kai pripažįstama, kad jie savo poelgiu pažemino teisėjo vardą: 1) paprastesniu būdu – Aukščiausiojo Teismo teisėją galima atleisti Seimo nutarimu, o Apeliacinio teismo teisėją – Prezidento dekretu arba 2) sudėtingesniu būdu – šiems teisėjams pritaikius apkaltos procesą Seime. Tuo tarpu Lenkijos Konstitucija apkaltos proceso atleisti teisėjams nenumato.

3. Lietuvos Konstitucinis Teismas ir Lenkijos Konstitucinis Tribunolas plačiau prasme priklauso teisminei valdžiai, o šių konstitucinės priežiūros institucijų funkcijos iš esmės yra labai panašios, visgi, pagrindinis skirtumas galėtų būti tas, kad į Lenkijos Konstitucinį Tribunolą dėl teisės aktų abstrakčios konstitucinės kontrolės turi teisę kreiptis daug platesnis subjektų ratas nei į Lietuvos Konstitucinį Teismą. Iš kitos pusės, Lenkijos Konstitucinis Tribunolas neturi kompetencijos teikti išvadų dėl pareigūnų veiksmų, kuriems pradėtas apkaltos procesas bei dėl rinkimų įstatymų pažeidimų. Pagaliau, pagal ordinarinę teisę bent vienas Lenkijos Konstitucinio Tribunolo narys *ex officio* eina ir Lenkijos Vyriausiosios rinkimų komisijos nario pareigas.

4. Nors Lenkijos Konstitucijoje Nacionalinei Teismų Tarybai yra skirtas gana didelis dėmesys, tačiau šiuo metu Lietuvos Teisėjų Tarybos sprendimai turi didesnę konstitucinį svorį (nei Lenkijos Nacionalinės Teismų Tarybos), nes jos neigiamas patarimas dėl teisėjų skyrimo ar atleidimo įpareigoja Lietuvos Respublikos Prezidentą neskirti ar neatleisti teisėjo. Be to, pagal Lietuvos Respublikos Teismų įstatymą, Lietuvos Teisėjų Tarybos nariais gali būti tik teisėjai, kurių didžioji dalis yra renkama Visuotiniame teisėjų susirinkime, tuo tarpu Lenkijos Teismų Tarybos nariais gali būti ne tik teisėjai, be to, pakeitus įstatyminių reguliavimų, teisėjai į šias pareigas Lenkijoje nėra renkami pačios teisminės valdžios, o skiriami politikų.

BIBLIOGRAFIJA

MOKSLINĖ LITERATŪRA

- Lietuvos konstitucionalizmo istorija: Istorinė Lietuvos Konstitucija. 1387 m.-1566 m.-1791 m.-1922 m.-1990 m.* 2016. VU leidykla.
- Banaszak, Bogusław. 2006. „The Republic of Poland“. In Constantijn A.J.M. Kortman, Joseph Fleuren, Wim Voermans (eds.). *Constitutional law of 10 EU Member states*, Wolters Kluwer.
- Beinoravičius, Darius, Vainiute, Milda. 2017. „Teisminės valdžios savivalda ir santykiai su kitomis valdžiomis“. In *Lietuvos konstitucinė teisė*. MRU.
- Butkevičius, Lauras, Kūris, Egidijus, Šinkūnas, Haroldas. 2011. „Teisėjų asmeninio nepriklausomumo garantijos“. In *Lietuvos teisinės institucijos*. VU.
- Kalinauskas, Gintaras. 2012. „Lenkijos Respublikos konstitucinė sistema“. In *Europos Sąjungos valstybių narių konstitucinės sistemos*. MRU.
- Masnevaitė, Elena, Šinkūnas, Haroldas. 2011. „Teismų nepriklausomumo samprata“. In *Lietuvos teisinės institucijos*. VU vadovėlis.
- Matczak, Marcin. 2018. *Poland's Constitutional Crisis: Facts and interpretations*. The Foundation for Law, Justice and Society in association with the Centre for Socio-Legal Studies and Wolfson College, University of Oxford. Internetinė prieiga: https://www.fljs.org/sites/www.fljs.org/files/publications/Poland%27s%20Constitutional%20Crisis%20-%20Facts%20and%20interpretations_0.pdf [žiūrėta: 10.09.2020].
- Michalak, Anna. 2016. „Seimo dalyvavimas Konstitucinio Teismo teisėjų rinkimuose“. In *Lietuvos ir Lenkijos konstitucinės teisės aktualijos: parlamentas*. 103–115. VU Leidykla.
- Młynarska-Sobaczewska, Anna. 2012. „Wymiar sprawiedliwości“. In Dariusz Górecki (red.). *Polskie prawo konstytucyjne w zarysie*. 158–167. Warszawa: Lex a Wolters Kluwer business.
- Rakowska-Trela, Anna. 2018. „Zasada demokratycznego państwa prawnego a zmiany w prawie wyborczym“. *Studia Wóborcze* 25: 17–30.
- Šileikis, Egidijus. 2005. *Alternatyvi konstitucinė teisė*. TIC.
- Šinkūnas, Haroldas, Butkevičius, Lauras. 2011. „Teisminės valdžios nepriklausomumo institucinės garantijos“. In *Lietuvos teisinės institucijos*. VU vadovėlis.
- Šinkūnas, Haroldas. 2012. „Ar specialii teisėjų institucija turėtų būti sudaroma vien tik iš teisėjų?“. In *Nepriklausomos Lietuvos teisė: patirtis, dabartis ir ateitis*. VU.
- Vaičaitis, Vaidotas. 2017. „Status konstytucyjny prezydentów Litwy i Polski“. In Dariusz Górecki (red.). *Instytucja prezydenta w polskim i litewskim prawie konstytucyjnym*. 195–208. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Vaičaitis, Vaidotas. 2019. „Porównanie statusu konstytucyjnego rządu w Polsce i na Litwie w kontekście semiprezydenckiej formy rządów“. In Dariusz Górecki (red.). *Wokół rządu w polskim i litewskim prawom konstytucyjnym*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Vainiutė, Milda. 2012. „XX skyrius. Teisminės valdžios konstituciniai pagrindai“. In *Lietuvos Konstitucinė Teisė. Vadovėlis*. MRU.
- Vaitiekienė, Elena. 2016. „Teisminės valdžios samprata. Konstituciniai teismų veiklos principai“. In *Lyginamoji konstitucinė teisė. Vadovėlis*. MRU. Registrų centras.
- Žvaigždiniene, Indrė, Danelienė, Ingrida. 2015. „Aspekty konstytucyjne statusy sądów administracyjnych Litwy oraz ich sędziów“. In Dariusz Górecki (red.). *Aktualne problemy polskiego i litewskiego prawa konstytucyjnego*. 187–201. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

LIETUVOS IR UŽSIENIO VALSTYBIŲ TEISĖS AKTAI (III st)

- Lietuvos Respublikos Konstitucija, Valstybės žinios 1992, Nr. 33-1014; Žin. 1996, Nr. 122-2863; Žin. 2002, Nr. 65-2629; Žin. 2003, Nr. 14-540; Žin. 2003, Nr. 32-1316; Žin. 2004, Nr. 111-4124; Žin. 2006, Nr. 48-1701; TAR 2019-04-02, k. 2019-05330.
- Lietuvos Respublikos Administracinių bylų teisenos įstatymą. Valstybės žinios 1999, Nr. 13-308; TAR 2019-10-01, Nr. 15587.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas. Valstybės žinios 1993, Nr. 6-120.
- Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas. Valstybės žinios 1994, Nr. 46-851; Žin. 2002, Nr. 17-649; Žin. 2006, Nr. 60-2121.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dz. U., nr 78, poz. 483; z 2006 r., nr 200, poz. 1471; z 2009 r., nr 114, poz. 946 z 2001 r., nr 28, poz. 319.
- Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw. Dz. U. z 2015 r., poz. 1224. 7.
- Prawo o ustroju sądów administracyjnych. Dz. U. z 2019 r., poz. 2167.
- Ustawa z dnia 30 listopada 2016 r. o statusie sędziów Trybunału Konstytucyjnego. Dz. U. z 2018 r., poz. 1422.
- Kodeks wyborczy z dnia 5 stycznia 2011 r. Dz. U., nr 21, poz. 113; nr 102, poz. 588; nr 147, poz. 881; nr 149, poz. 889; z 2012 r., poz. 139; z 2014 r., poz. 1072.
- Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa. Załącznik do obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa z dnia 5 grudnia 2018 r. (poz. 84).
- Bundesverfassungsgesetz, Republik Österreich, <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000138>.
- Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html>.
- Constitución Española, <https://www.boe.es/legislacion/documentos/ConstitucionCASTELLANO.pdf>.
- Constitution de la République française, <https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur>.
- Constituição da República Portuguesa, <https://dre.pt/web/guest/legislacao-consolidada/-/lc/34520775/view>.

LIETUVOS KONSTITUCINIO TEISMO JURISPRUDENCIJA

- 1999 m. gruodžio 21 d. Konstitucinio Teismo nutarimas. Valstybės žinios 1999, Nr. 109-3192.
- 2003 m. gruodžio 30 d. Konstitucinio Teismo nutarimas. Valstybės žinios 2003, Nr. 124-5643.
- 2006 m. kovo 28 d. Konstitucinio Teismo nutarimas. Valstybės žinios 2006, Nr. 36-1292.
- 2006 m. gegužės 9 d. Konstitucinio Teismo nutarimas. Valstybės žinios 2006, Nr. 51-1894.
- 2006 m. birželio 6 d. Konstitucinio Teismo nutarimas. Valstybės žinios 2006, Nr. 65-2400.
- 2006 m. lapkričio 27 d. Konstitucinio Teismo nutarimas. Valstybės žinios 2006, Nr. 130-4910.